

RESİM VE FOTOĞRAF İLİŞKİSİNDE TASARIM ÖĞESİ OLARAK IŞIK VE RENK*

LIGHT AND COLOR AS DESIGN ELEMENTS IN THE RELATIONSHIP BETWEEN PAINTING AND PHOTOGRAPHY

 Nevzat Yıldırım**, Mehmet Nuhoglu***

Öz

Bu makalede ışığın hem fizik bilimi hem de sanat açısından tanımları araştırılmıştır. Işık ve renk kavramlarının resim ve fotoğraftaki kullanımı detaylı olarak incelenmiştir. Sanat tarihinde ve günümüzdeki örneklerle ışığın resim ve fotoğraf sanatıyla ilişkisi analiz edilmiştir. Eski döneminden günümüze sanatçılar, eserlerinde ışık ve renk kullanarak derin anlamlar katmışlardır. Bu çalışmada, ışık ve renk teorileri ile plastik sanatlar arasındaki etkileşimi son derece önemli olduğu görülmüştür. Işığın doğru ve estetik kullanımı, resim ve fotoğraf sanatlarında etkili kompozisyonları ortaya çıkarmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemleri kullanılarak ortaya çıkan temel bulgu, ışığın ve rengin sanatsal kompozisyonlarda estetik etkiyi artırdığıdır. Bu sayede ışığın iki boyutlu eserleri üç boyutlu hale getirme olasılığı örnekler ile vurgulanmıştır. Sonuç olarak ise resim ve fotoğraf ilişkisinden hareketle ışığın estetik ve sanatsal etkisi araştırılmıştır. Böylelikle fotoğraf ve resim sanatında ışığın estetik olarak kullanımı ve önemi üzerinde bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Işık, Renk, Fotoğraf, Resim, Barok Dönemi.

Abstract

This article examines the definitions of light from both a scientific and an artistic perspective by exploring the application of light and color in painting and photography. The relationship between light and the arts of painting and photography is analyzed through examples from art history and present day. Artists, throughout history, have used light and color to add profound meanings to their works. In this research, it has been seen that the interaction between light and color theories and plastic arts is extremely important. The proper and aesthetic use of light reveals effective compositions in painting and photography. The main finding of this qualitative research is that light and color enhance the aesthetic effect in artistic compositions. The possibility of light turning two-dimensional works into three-dimensional ones is analyzed with examples. In conclusion, the aesthetic and artistic effects of light were examined through the relationship between painting and photography and an evaluation has been made on the aesthetic use and importance of light in photography and painting.

Keywords: Light, Color, Photography, Painting, Baroque Period.

Araştırma Makalesi / Research Article

Başvuru tarihi / Received: 06 Eylül 2024- Kabul tarihi / Accepted: 04 Kasım 2024

*Bu makale, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım programında Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Nuhoglu'nun danışmanlığında yürütülen "Barok Resim Sanatının Çağdaş Türk Belgesel Fotoğrafına Etkileri" isimli doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

** Sanat ve Tasarım Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Sanat ve Tasarım Doktora Programı, nevzat@nevzatyildirim.com, İstanbul/Türkiye.

***Dr. Öğr. Üyesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Sanat Bölümü, Birleşik Sanatlar Ana Sanat Dalı, mnuhoglu@yildiz.edu.tr, İstanbul/Türkiye.

1. Giriş

Bu makalenin amacı, resim ve fotoğraf disiplinlerinde ışık ve renk konusunu incelemektir. Bu inceleme, önceki yazılı kaynaklardan yararlanarak ve örnek eserlerin analizini içerecek şekilde detaylı bir araştırma kapsamında gerçekleştirilmiştir. Işığın teorik ve bilimsel tarihini kısaca inceledikten sonra resim ve fotoğraf sanatıyla olan ilişkisi bu çalışmanın merkezini oluşturmaktadır. Çalışmada genel tarama modeli esas alınarak nitel araştırma yöntem ve tekniklerinden yararlanılmıştır. Bu nitel verilere ulaşabilmek için araştırma boyunca resim ve fotoğraf analizi yapılarak incelenen eserler, plastik sanatlardaki ışık ve renk bağlamında değerlendirilmiştir.

Bu araştırma, ışığın hem kısa tarihçesini irdelemek hem de fotoğraf ve resim sanatlarının ışıkla olan ilişkisi üzerine bir değerlendirme yaparak, alandaki literatür eksikliğini gidermeyi amaçlamaktadır. İnsanlık tarihinde hem bilim insanları hem de sanatçılar tarafından ışık ve renk üzerine çeşitli araştırma ve deneyler yapılmıştır. Araştırmacılar, bilimsel olarak ışığın özellikleri, gölge oluşumu ve yansıması gibi ışığın temel olgularına odaklanarak, canlıların görme yeteneğinin nasıl gerçekleştiğiyle ilgili ayrıntılı incelemeler ortaya koymuştur.

Özellikle astronomi, matematik ve fizik alanlarıyla ilgilenen, İslam dünyasının saygın bilim insanı Ebu Ali el-Hasan İbn el-Hasan İbnü'l-Heysem, Antik Çağ'dan 17. yüzyıla kadar olan ışık ve optik bilimlerinin en önemli figürlerinden biri olarak kabul edilmektedir. İbnü'l-Heysem'in ışığa dair optik anlayışı, daha önceki çalışmalardan farklı olarak optik kavramıyla ilgili yapılan tanımlamaları değiştirmiştir. İbnü'l-Heysem Kitâbü'l-Menâzır isimli kitabında, optik alanda karanlık kutu kavramına odaklanmıştır. Bu kitap yedi bölümden oluşurken ışığın kırılması ve görebilme eyleminin nasıl gerçekleştiği ele alınmıştır (Heysem, 2024:33). Bu eser sayesinde İbnü'l-Heysem, ışık ve optik alanında kaynak eserlerini açığa çıkararak, dönemi içinde dikkat çekici bir başarı elde etmiş ve ışık kavramının temel araştırmalarını oluşturmuştur (Kılıç, 2008:67).

Newton, Principia isimli eserinden sonra 1704 tarihinde yazdığı Opticks isimli başka bir kitabında iki farklı kuramdan bahsetmektedir. Bu eserde ışığın parçacıklardan oluştuğunu öne sürerek bu durumu parçacık modeli olarak nitelendirmiştir. Newton, ışığın bir kaynaktan parçacıklar şeklinde yayıldığını ve gözün uyarılmasıyla görme eyleminin meydana geldiğini, yaptığı

cam prizma deneyi ile ispat etmiştir. Bu deney renk biliminin temelini oluşturmuş ve parçacık teorisini Opticks isimli kitabında detaylıca açıklamıştır (Yıldırım, 2016:148).

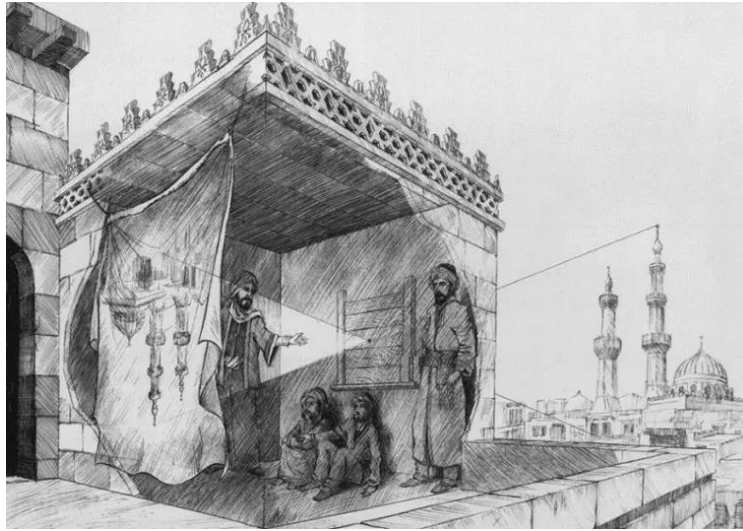
Görsel 1. Newton, Parçacık Teorisini Anlatan Cam ve Prizma Deneyi.

Bu tanımlamadan neredeyse 100 yıl sonra Thomas Young'ın ortaya attığı dalga kuramı da bilim tarihinde karşılık bulmuştur. Buna ek olarak 16. yüzyıl içinde gökbilimi, fizik ve matematikle ilgilenen Takiyüddin bin Maruf tarafından da optik ve ışık alanına dair önemli araştırmalar yapıldığı bilinmektedir. Işığın yansıma kanununa ilişkin temel tespitler MS.1000 yıllarında İbnü'l-I-Heysen tarafından yapılmıştır (Topdemir, 1994:383). İbnü'l-I-Heysen'in optik alanına dair yaptığı deneylerin ve tespitlerin bilim tarihi içinde önemli bir yer tutmaktadır. İbnü'l-I-Heysen, ışık ve optik ile ilişkili yaptığı örnek araştırmalarla, optik biliminin temel yapısına açıklık getirmiştir.

Işığın doğrusal yayılımı, yüzey üzerindeki ışığa bağlı gölgelerin özellikleri, karanlık oda, gökkuşağı, yansıma ve ışık kırılması gibi konular üzerinde yaptığı deneylerle temel optik kavramını analiz etmiştir. Bu çalışma, hem ışığın karanlık kutu ile ilişkisini ortaya koymuş hemde bugünkü fotoğraf makinelerinin çalışma prensiplerinin temeli sayılabilecek bir araştırma olarak kabul edilmiştir.

İbnü'l-I-Heysen, tüm bu araştırmaları, en bilinen eseri olan Kitâbü'l-Menâzır isimli kitabında, yedi cilt olarak kaleme almış ancak ışık, gölge ve optikle ilgili bölümleri ise daha önceki çalışmalardan da beslenerek ilk üç ciltte açıklamıştır (Boyer, 1987:80).

Arap bilim insanı İbnü'l-Heyssem, yapay ya da doğal herhangi bir kaynağından ışık gelmediği sürece göz ile nesnenin temas kuramayacağını ve görmenin mümkün olmayacağını iddia etmiştir. İbnü'l-Heyssem, ışık üzerine yaptığı çalışmalarda; “Dikkatlice üzerinde durduğu matematiksel incelemeyi fiziksel modeller ve nitelikli deneylerle birleştirerek, modern anlamda bir matematiksel fizik çalışması gerçekleştirmiştir” (Topdemir, 1994:67). Bir bakıma Heyssem, ışığın yüzey üzerindeki gölgesinin nasıl hareket ettiğini ve ışığın renklerle ilişkisini yaptığı deneylerle saptamıştır.

Görsel 2. İbnü'l-Heyssem Camera Obscura Deneyini Gösteren Örnek Çizim.

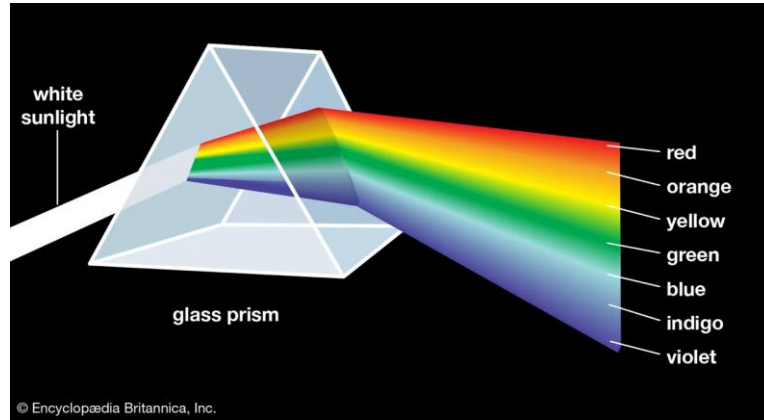
2. Işık ve Renk

Işık, neredeyse tüm canlıların görsel algılamasını mümkün kılan bir çeşit enerji türüdür. Bilim tarihi boyunca gerek ışığın yapısı gerekse renk teorisi konularında farklı dönemlerde çeşitli araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede ışığın, renk ile etkileşimi ve ortaya çıkışıyla ilgili yapılan deneyler, ışığın bilimsel olarak açıklanmasına büyük katkı sağlamıştır. Albert Einstein, ışığın kütleli bir özelliğe sahip olduğunu ve kendi çekim alanının etkisi altında olduğunu yaptığı deneylerle kanıtlamıştır. Işık hem doğal hem de yapay bir kaynaktan doğrudan veya tam aksine dolaylı bir şekilde yansıma yoluyla gelebilen, bu sayede insan gözünün beyni uyarmasıyla nesnelere algılamasını ve görmesini sağlayan bir çeşit enerji türüdür (Kavaz, 2007:4).

Işığın dalga boyu geniş bir spektrumu kapsasa da insan gözü bu spektrumun yalnızca sınırlı bir bölümünü çıplak gözle algılayabilir. Fizik bilimine göre ışık elektromanyetik bir iletimdir (İşsever, 1992:3). İngiliz bilim insanı Isaac Newton (1642-1727) ışığın taneciklerden oluştuğu fikrini ortaya atmış ve bu görüş, ışığın tanecikler kuramı (Corpuscular Kuramı) olarak isimlendirilmiştir. Bu kuram, yaklaşık bir buçuk yüzyıl boyunca ışığın taneciklerden meydana geldiği yönünde genel kabul gören bir görüş olmuştur (Topdemir, 1993:18).

İnsanlar, ışık vasıtasıyla gerçekleşen görme eylemi ile nesnelerin rengini, şeklini ve boyutunu algılayabilmektedir. Doğal ya da yapay herhangi bir ışık olmadığında görme eylemi mümkün değildir. Işık kaynağı ne olursa olsun, bir eserin algısı ışıktan etkilenir, çünkü ışık fotoğraf ya da resimde izleyicinin duygusal bir bağ kurmasını sağlayan en etkili faktördür. Doğru kullanılmış bir ışık, herhangi bir sanat eserinde sanatçının anlatımını güçlü kılabilir. Bu yönüyle ışık, sanat eserinde sanatçının kullandığı güçlü bir söylemdir (Boyce, 2014:50).

Tarihte ışık üzerine yapılan deneylerden birisi de Newton'un bir cam prizma ile yaptığı deney olmuştur. Newton, aynı noktaya düşecek şekilde farklı renkteki ışıkları ortak bir zemine yansıtmiş ve beyaz rengin ortaya çıktığını ispat etmiştir. Bu deney sonucunda her bir rengin farklı bir hızı ve dalga boyunun olduğunu ispat etmiştir. Renklerin en uzun dalga boyunun kırmızı olduğunu sırasıyla daha kısa dalga boyuna sahip mor renginin olduğunu ve mor renginin daha hızlı bir şekilde prizmadan içeri girdiğini göstermiştir (Per, 2012:19).

Görsel 3. Newton'un Beyaz Işık Deneyi, 1666.

Bu deneyle prizmadan geçen her bir rengin kendine ait bir dalga boyunun olduğu kanıtlanmış ayrıca gözle görülemeyen 700 nm (Nanometre) dalga boyuna sahip kızılötesi ışınlar

olmuştur. Işık tayfında en kısa dalga boyu ise 410 nm olan mor rengi ve x-ray ışınlarıdır. Işığın renk çarkı basitçe mor, mavi, yeşil, sarı, turuncu ve kırmızı şeklinde, gözle algılanırken görülemeyen 180 farklı tonlardan oluşmakta ve insan gözünün ışık spektrumundaki görme aralığı 380 nm ile 760 nm dalga boyu arasındadır (Per, 2012:20).

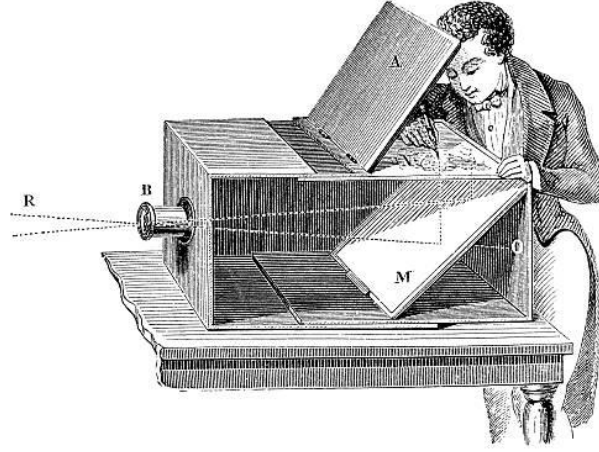
Doğuda ve batıda ışık üzerine farklı deneyler yapılmıştır. İngiliz fizik bilimcisi Young ışığın dalga teorisini ortaya atıp bilimsel olarak ispatını yapmıştır. Işığın tayf renkleri RGB (Red, Green, Blue) kırmızı, yeşil ve mavi ana renklerle ve onların karışımlarından ortaya çıkan Cyan mavisi, Magenta kırmızısı ve sarı renklerden oluşmaktadır (Soylu, 2021:98).

Newton'a göre ışığın renk tayfı altı renge ayrılmıştır. Young ise ışık üzerine bilimsel verileri yeniden ele almıştır. Young tayf renklerinin ışınlarını karanlıkta bir zemin üzerine üst üste yansıtarak direk beyaz ışığı oluşturmuştur. Işık renkleri farklı olsa bile birbiri üzerine gelince daha aydınlık ve ışıklı açık bir görünüm ortaya çıkmıştır. Örnek olarak, kırmızı ışıkla yeşil ışık birbiri üzerinde yoğunlaştığında ikisinden parlak ve daha aydınlık bir renk olan sarı ışık ortaya çıkmaktadır (Parramon, 2008:12-13).

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Empresyonizm akımının doğuşunda da etkili olan Fransız kimya bilimci Chevreul'ün renk üzerine çalışmaları modern renk anlayışının gelişmesinde temel olmuştur. 20. yüzyılın başlarında ise Amerikalı renk bilimci Münsel'in renk skalaları günümüzde temel sanat eğitiminde kullanılan modern renk çalışmalarının en etkili örnekleri olmuştur (Soylu, 2021:98).

3. Fotoğraf ve Resim Sanatında Işık

M.Ö. 4. yy. da Aristoteles'in, bir karanlık kutunun yardımıyla güneş tutulması görüntüsünü Camera Obscura'yı kullanarak bir yüzey üzerine görüntülediği bilinmektedir. Temelde Camera Obscura herhangi bir yerinden ışık almayan karanlık kutu anlamına gelmektedir. Yüzyıllar boyunca ressamlar bu teknikten yararlanarak resimler yapmışlardır. Leonardo Da Vinci'nin Camera Obscura üzerine yazıları ve çizimleri de vardır. Bu buluşun temelde çalışma sistemi ise, karanlık bir kutuya ya da odaya dışarıdan iğne deliği kadar küçük bir alandan iç kısma düşen ışık ile oluşan görüntünün ters olarak yansımadır (Algan, 1999:18).

Görsel 4. Camera Obscura, Karanlık Oda.

Sanat tarihinde, ışık kullanımı her zaman sanat eserlerinin atmosferini, duygusunu ve ifadesini büyük ölçüde etkileyen ana unsurlardan biri olmuştur. İster fotoğraf sanatında ister resim sanatında olsun, doğal veya yapay ışığın ustaca kullanılması sanatçının ifade gücünü belirlemede önemli bir faktördür. Işığın kaynağı, yoğunluğu, yönü ve rengi, çalışmanın duygusal derinliğini ve görsel etkisini belirlediği gibi sanatçıların ifade biçimini de ön plana çıkarmaktadır. Sanatçıların eserlerini üretirken değişik aydınlatma türlerini kullandıklarını, örnek olarak tepeden, aşağıdan, sağdan ya da soldan yanal olarak gelen ışıklarla eserler üretirken, ışığın nesnelere farklı etki ve tonlar verdiğini bunun da estetik olarak değerlendirildiğini bilmekteyiz. Foto-graf kelimesi kökenini Yunanca "foto" (ışık) ve "graf" (çizmek) sözcüklerinden almaktadır. Fotoğraf ise "ışıkla çizmek" anlamına gelmektedir (Grzymkowski, 2016:214).

Caner Karavit, "Işık Gölge" adlı eserinde, gölge kavramını detaylı bir şekilde inceleyerek, iki ana kategoride sınıflandırmaktadır. Karavit, gölgeyi "yumuşak ve sert" ile "saydam ve kara" olmak üzere iki temel özellik üzerinden tanımlamaktadır. Işık kaynağının düştüğü yere yakınlığı ve uzaklığına bağlı olarak sert ve yumuşak gölgenin sınırlarının belirgin olup olmamasına etki etmektedir (Karavit, 2006:25).

Konuya daha yakın olarak düşen ışığın sert gölgesi, daha belirgin sınırlara sahipken, yumuşak gölge ise sınırları belirsizleşmiş gölgeleri ifade etmektedir (Karavit, 2016:16). 19. yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleşen fotoğrafın icadının, resim sanatının tarihin akışı içindeki gidişatını değiştiren en büyük etkenlerden biri olduğu kabul edilir (Kanburoğlu, 2018:391).

Resim sanatı ile fotoğraf sanatının ışık ve renk bağlamında derin bir ilişkisi olduğu yaygın bir kabuldür. Bu çerçevede bu iki köklü sanat içinde ışık ve renk, estetik anlatıya ve kompozisyona katkıları yadsınamaz. Plastik sanatlarda özellikle resim ve fotoğraf sanatı birbiriyle ilişkili olduğu için ışık ve renk, sanatçılar tarafından da her zaman için önemsenmiştir (Yıldırım, 2015:22).

Bu bağlamda Barok resim sanatına bakıldığında ışık ve renk kullanımı itibariyle dönemin sanatçıları Rembrandt ile Caravaggio'nun çalışmalarında ilk dikkat çeken bileşen estetik ışık kullanımları olmuştur. Bu iki sanatçı farklı ülkelerde yaşamalarına rağmen eserlerindeki güçlü ışık kullanımı yaşadıkları dönemden günümüze kadar görsel sanatlara etki etmiştir (Gombrich, 1997:420).

Görsel 5. Caravaggio, *The Calling of Saint Matthew*, 1599, Yağlıboya Resim, 32 x 34 cm, National Gallery of Art, Washington.

İtalyan ressam Caravaggio'nun çalışmalarında bakıldığında ışık vurgusu estetik olarak öne çıkmıştır. Sanatçının görsel 5'de yer alan eserinde ışık kaynağı sağ taraftan huzme şeklinde gelmektedir. Sanatçı, eserlerinde genellikle kalabalık insan grupları yer alırken ışığın sanatsal olarak eserlerindeki anlatıya katkısı yüksek seviyede olmuştur. Ayrıca, kendine özgü kontrast etkisi belirgin olan ışık kullanımıyla, portrelerindeki karakterleri daha dramatik ve gizemli bir hale

getirmiştir. Caravaggio'nun yapıtlarında ışık, kontrast ve gölge gibi plastik sanatlara ait olan tüm bileşenlerin ustaca kullanıldığı görülmektedir (Veenturi, 2018:97).

Barok dönem resimlerindeki ışık üzerine araştırma yapılması ilgi çekici bir konu olmuştur. Fransız bilim insanı Jean Francois Niceron (1613-1646) ışığın sanat bağlamında değişen etkilerini özellikle Barok sonrası ele almış ve üzerine araştırmalar yapmıştır (Mende, 2001:53-58).

Görsel 6. Rembrandt, *Öz Portre*, 1660, Yağlıboya Resim, 80.3 x 67.3 cm, Metropolitan Museum of Art, New York.

Barok döneminin bir diğer önemli sanatçısı Rembrandt olmuştur. Sanatçının bazı tablolarında kullanmış olduğu güçlü ışık oldukça estetik olmakla birlikte ışığın koyu açık ilişkisi bağlamında, göz kamaştıracak bir etki içinde olduğu açıkça görülebilir. Sanatçı portre resimlerinde ışık vurgusunu kendine ait tarz ile ortaya koyarak sanat tarihinde “Rembrandt Işığı” kavramını oluşturmuştur (Akbaba, 2006:59). Sanatçının kullanmış olduğu ışığın en önemli özelliği sağ veya sol taraftan, tek yönden doğal ışık alan bir portrede, yüzün gölgede kalan kısmında, yanak bölgesinde ışık üçgeninin oluşmasıdır. Bu ışık tekniğini resimlerinde yoğun olarak kullandığı için sanat tarihinde kendisiyle özleşen bir aydınlatma sili olarak, görsel 6 da yer aldığı gibi karşılık bulmuştur (Yıldırım, 2024:23).

19. yüzyılda, İngiltere'de, Royal Akademi'deki bazı sanatçılar, Ön-Rafaelocular'ın eserlerindeki kompozisyonlara her ne kadar karşı çıksalar da aslında onların resimlerinde kullandığı ışık formunu zaman içinde benimsemişlerdir. Buna örnek ise dönemin popüler portre fotoğrafçılarından olan Julia Margaret Cameron, Ön-Rafaelocular'ın resimlerindeki gibi ışık ve renk etkisinde eserler üretmiştir. Dönemin teknik olanaklarına bağlı olarak resim ve fotoğraf ilişkisi baskın bir şekilde Julia Margaret Cameron'un çalışmalarında kendini göstermektedir. Portrede güçlü ve estetik ışık vurgusu kendini hemen hissettirmektedir (Akoğul, 2007:56).

Görsel 7. Julia Margaret Cameron, *Portre*, 1867, 27 x 20cm, Gümüş Baskı Cam Negatif,
The Metropolitan Museum of Art Koleksiyonu, New York.

İngiltere Viktorya dönemi sanatçısı Julia Margaret Cameron'un Görsel 7'de yer alan çalışmasında sağ taraftan gelen yanal ışık sayesinde üç boyutluluk etkisi ve portredeki vurguyu arttırılmıştır. Fotoğraf sanatında görsel etki, genellikle ışık ve renk üzerinden sağlanmaktadır. Fotoğrafın icadından bu zaman kadar herhangi bir fotoğrafı estetik ve güçlü kılan başlıca etkenlerden birisi de ışık ve renk faktörü olmuştur. Başarılı çalışmalarıyla fotoğraf çevreleri tarafından kabul edilmiş pek çok sanatçı, eserlerini üretirken, estetik ışık kurgusunu, doğru an ve

kompozisyonu oluşturmaya her zaman özen göstermişlerdir. Bir fotoğrafta ışığın estetik etkisi her zaman sanatçıların önemseydiği konular arasındadır. Işık, temelinde doğal ve yapay olarak ikiye ayrılrsa da teknik bağlamda etkisi açısından pek çok farklı türü vardır.

Bu ışık türlerini kullanabilmek fotoğrafçıların teknik yeterliliği ile ilişkili olup stüdyo ortamında farklı flaşların şiddetini ve yönünü kontrol ederek fotoğraf çekmekte mümkündür. Doğal ışık koşullarında fotoğrafçının ışığı kontrol etmesi teknik olarak stüdyodaki kadar kolay değilken fotoğrafçının ışığı okuması ve ona göre kendi çekim planını ayarlaması uzun yıllara dayanan deneyimler ile mümkündür. Bunun nedeni ise doğal ışığın çok fazla değişken etkeninin olmasıdır. Bu bağlamda, doğal ışıkla gerçekleştirilen fotoğraf çekimlerinde, ışığın yönü ve estetik etkisinin doğru bir şekilde değerlendirilip kontrol edilmesi, başarılı sonuçlar elde etmek için kritik bir öneme sahiptir (Kanburoğlu, 2018:180).

Görsel 8. Nevzat Yıldırım, *İbadet*, 2017, Renkli Fotoğraf, 60 x 90 cm, İstanbul.

Görsel. 8'de yer alan fotoğrafta ışık kaynağı, figürün arkasından ters ışık olarak gelmektedir. Kompozisyonda oluşan ışık ve gölgenin fotoğrafta oluşturduğu atmosfer estetik etkiyi güçlü bir şekilde ortaya çıkarmıştır.

Fotoğraf sanatçıları bir fotoğrafı oluştururken genellikle ışığın izleyici üzerindeki algısal etkisini de değerlendirmektedir. Kompozisyonda yer alan figürün ışığı nasıl aldığı önemli olurken ışık ve gölge gibi kavramların uyum içinde bir araya getirilmesi estetik açıdan anlatıyı

güçlendirmektedir. Temel olarak ışık, fotoğraftaki doku etkisini ortaya çıkaran başat elamandır (Kanburoğlu, 2012:65).

Görsel 9. Nevzat Yıldırım, *Bisiklet*, 2024, Siyah Beyaz Fotoğraf, 60 x 90 cm, İstanbul.

Görsel 9’da yer alan siyah beyaz teknikte çekilmiş fotoğrafta bisiklet süren tek figür görünmektedir. Işık kaynağı figürün arkasından geldiği için gölgelerin ters ışık sayesinde uzaması da kompozisyona estetik vurgu katmıştır. Fotoğrafta ışık, estetik etkiyi artırıcı bir bileşen olarak en herhangi bir eserde kendini gösterebilmektedir. Bu yönüyle siyah beyaz fotoğraflarda ton zenginliği etkili kullanılan ışık ile mümkündür. Işık kaynağının geldiği yön, zemindeki dokuyu belirginleştirdiği için sanatsal etkiyi artırmış ve ışığın kompozisyon olarak fotoğrafa katkısı belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Görsel 10. Nevzat Yıldırım, *Tate Modern Müzesi*, 2018, Siyah Beyaz Fotoğraf, 60 x 90 cm, Londra.

Görsel 10'da yer alan mimari fotoğrafta ışık kaynağı sol taraftan yanal olarak gelmektedir. Fotoğrafta tek figür yer almakta, ışık hacimsel etkiyi artırdığından dolayı mimari formda oluşan siyah, beyaz ve gri tonlar zengin bir şekilde görülmektedir. Fotoğrafta, kompozisyon ışık ile estetik bir şekilde ikiye bölünmüştür. Resim ve Fotoğrafta kompozisyon elemanlarından olan altın oran kavramına göre kadraj içinde konumlandırılan figür, kompozisyonda grafiksel düzenlemeyi ön plana çıkarmıştır. Bu yerleşim ve bakış açısı ile kadraj içinde güçlü bir etki oluşturularak izleyicinin dikkati hem figüre hem de merdivenlerdeki grafiksel dokudaki estetik ışık ile vurgulanmıştır.

Görsel 11. Nevzat Yıldırım, Üretmek Özgürleştirir, 2009, Siyah Beyaz Fotoğraf, 90 x 60 cm, Zonguldak.

Barok resim geleneğinde olduğu gibi, portre fotoğraflarındaki ışık kullanımı fotoğraf sanatçılarına her zaman ilham vermektedir. Barok sanatında özellikle portrelerde ışık formu, çoğunlukla tek bir kaynaktan gelen yanal ışık portreyi karakterize ederken sahneye de dramatik bir etki oluşturmaktadır. Bu ışık tekniği, modelin yüzünün bir tarafını yoğun biçimde aydınlatırken, diğer tarafında belirgin bir gölge oluşmasını sağlamaktadır. Işığın kadraj içindeki izleyiciyi yönlendirilmesi ve atmosferde oluşan dramatik bir etki, modelin yüz hatlarının vurgulanmasını sağlar ve üç boyutlu etki oluşturmaktadır. Görsel 11’de yer alan figürün ışık sol tarafından yanal olarak gelmekte ve portrede oluşan atmosfer estetik ışık ile sağlanmaktadır.

4. Sonuç

Bu makale, ışığı hem fizik bilimi hem de plastik sanatlardan fotoğraf bağlamında ele almıştır. Işık ve renk kavramlarının resim ve fotoğraftaki önemi ve sanat tarihinden günümüze uzanan örneklerle değerlendirilmiştir.

Barok döneminden içinde yaşadığımız çağa kadar sanatçılar, eserlerinde yer verdikleri ışık ve renk kavramlarına derin anlamlar katmış ve izleyicilere farklı duygular aktarmışlardır. Bu araştırmanın amacı, ışık ve renk teorilerinden hareketle ışığın, plastik sanatlar arasındaki önemini örnekler üzerinden değerlendirerek analiz etmektir.

Araştırma sonucunda ışığın bilinçli ve estetik kullanımıyla resim ve fotoğraf sanatlarında etkili kompozisyonların oluşturulmasında etkisi ve rolü gösterilmiştir. Nitel araştırma yöntemleri kullanılarak elde edilen bulgular, bir eser üzerinde ışık ve rengin fotoğraf ve resimdeki etkili kompozisyonlara ne denli etki ettiğine ek olarak bilinçli kullanılan estetik ışığın bir görüntüyü iki boyuttan üç boyutlu hale getirebildiği örneklerle ortaya çıkarılmıştır.

Sonuç olarak, resim ve fotoğraf sanatında ışığın estetik ve sanatsal etkisi kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiş ve bu konunun geçmişten günümüze örnekler ile önemi vurgulanmıştır. Bu araştırma ile sanatçılar ve sanat öğrencileri için ışığın ve rengin eser üretim aşamasına dair önemli çıkarımlar sunarak, sanatsal pratiklerine katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Kaynakça

- Akoğul, M. (2007). Masal Masal İçinde, *Milliyet Sanat Dergisi*, İstanbul: Aralık.
- Algan, E. (1999). *Fotoğraf Okuma Görüntü Çözümlemelerine Giriş*, Eskişehir: Çözüm İletişim Hizmetleri Ltd.
- Gombrich, E. (1997). *Sanatın Öyküsü*, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Grzymkowski, E. (2016). *Sanat 101*, İstanbul: Say Yayınları.
- Heysem, İ. (2024). *Kitabü'l-Menazır Optik*, çev. M. Faruk Toprak. Ankara: Uzam Yayınları.
- Kanburoğlu, Ö. (2012). *Fotoğrafın Büyüsü Işık*, İstanbul: Say Yayınları.

- Kanburoğlu, Ö. (2018). *A'dan Z'ye Fotoğraf*, İstanbul: Say Yayınları.
- Karavit, C. (2006). *Işık Gölge*, İstanbul: Telos Yayıncılık.
- Kavaz, E. (2007). *Plastik Bir Değer Olarak Işığın İşlevi ve Önemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı.
- Kılıç, L. (2005). *Fotoğrafa Başlarken*, Ankara: Dost Kitapevi.
- Mende, K. (2021). "Light and Shadow in Painting Concerning the Expression of Shadows in Western Painting", *Journal for Geometry and Graphics*, Sayı: 5, No.1,
- Newton, I. (1996). *Newton's Principia*, Oxford: Oxford University Press.
- Öndin, N. (2018). *Barok Resim ve Heykel Sanatı*, İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Per. M. (2012). *Renk Teorilerine Tarihsel Bir Bakış*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Parramon, J. M. (2008). *Resimde Renk ve Uygulanışı*, çev. Erol Erduran İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Soylu, R. (2021). *Çağdaş Sanat Eğitiminde Temel Tasarım*, Ankara: Pegem Yayınevi.
- Topdemir, H. G. (1994). *Işığın Niteliği ve Görme Kuramı Adlı Bir Optik Eseri Üzerine Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Felsefe Ana Bilim Dalı.
- Veenturi, L. (2018). *Resme Nasıl Bakılır? Giotto'dan Chagalla'a Resim ve Ressamlar*, İstanbul: Hayalperest Yayınları.
- Yıldırım, C. (2016). *Bilim Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, N. (2015). *Şahin Kaygun'un 1980'li Yıllar Fotoğraf Sanatına Getirdiği Yeni Yaklaşımlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü. Fotoğraf Anasanat Dalı.

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1. Isaac Newton, "Parçaçık Teorisini Cam ve Prizma Deneyi Temsili"
<https://www.sciencefocus.com/science/how-the-brightest-minds-in-science-from-einstein-to-da-vinci-revealed-the-nature-of-light>, Erişim tarihi: 02.07.2024.
- Görsel 2. İbnü'l-Heysen "Camera Obscura deneyi"
<https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/fotograf-makinesinin-atasi-karanlik-kutu>, Erişim tarihi: 02.07.2024.

Görsel 3. Isaac Newton, “Beyaz Işık Deneyi”, 1666.

<https://copic.too.com/blogs/educational/the-color-wheel-then-and-now> Erişim tarihi: 02.07.2024.

Görsel 4. Camera Obscura. https://en.wikipedia.org/wiki/Camera_obscura Erişim tarihi: 03.07.2024.

Görsel 5. Caravaggio, “The Calling of Saint Matthew”, 1599, Yağlıboya Resim, National Gallery of Art, Washington. <https://www.caravaggio.org/the-calling-of-saint-matthew.jsp>, Erişim tarihi: 02.08.2024.

Görsel 6. Rembrandt, “Özportre”, 1660, Yağlıboya Resim, The Metropolitan Museum of Art, New York. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/437397> Erişim tarihi: 02.08.2024.

Görsel 7. Julia Margaret Cameron, “Portre”, 1867, Gümüş Baskı Cam Negatif, The Metropolitan Museum of Art. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/267426>, Erişim tarihi: 02.08.2024.

Görsel 8. Nevzat Yıldırım, “İbadet”, 2017, Renkli Dijital Fotoğraf, <https://foundation.app/mint/eth/0xdC6a731c8f5A58b38bB8Bd34a12e0AE2A29Fda2/7>, Erişim tarihi: 02.08.2024.

Görsel 9. Nevzat Yıldırım, “Bisiklet”, 2024, Siyah Beyaz Fotoğraf, Kişisel Koleksiyon.

Görsel 10. Nevzat Yıldırım, “Tate Modern Müzesi” 2018, Siyah Beyaz Fotoğraf, <https://exchange.art/nevzatyildirim/nfts>, Erişim tarihi: 02.08.2024.

Görsel 11. Nevzat Yıldırım, “Üretmek Özgürleştirir”, 2009, Siyah Beyaz Fotoğraf, Kişisel Koleksiyon. Zonguldak.